

Meedoen met vroeger... of niet? Kiezen voor de multiculturele samenleving

Lezing voor de Vrienden van het Nederlands Openluchtmuseum; Arnhem 14 november 1998

Altijd als iemand mij vraagt om een bijeenkomst op te leuken met een praatje, dan begint er iets bij mij te kriebelen. Een verlate jaren-70-reactie? Een subversief Montessori-trekje? Of gewoon een karakterologische afwijking? Ik ben er nog niet achter. Feit is, dat het mij bij het vaststellen van onderwerp en strekking van zo'n praatje niet zomaar lukt om iets aardigs van de gastheer of -vrouw als leidraad te nemen, behalve dan als running gag, of bij wijze van retorische truc. Een uitnodiging voor een praatje zet bij mij een klier in werking die licht giftige sappen afscheidt voor een soort lakmoesproef. En als vanzelf biedt zich dan ook het lijdend voorwerp voor zo'n proefje aan. Zo ook deze keer. Neem het me maar niet kwalijk, ik kan niet anders.

meedoen

U hebt hem vast wel eens gezien, U bent toch Vriend van dit Museum? Nee, ik bedoel niet Jan Vaessen. Ik bedoel de folder *Doe mee met vroeger...* Die folder over wat uw Museum anno vandaag te bieden heeft. Mooie folder. Vin-ik echt. Kleurige, aantrekkelijke illustraties wervende teksten. Het knappe is: de folder doet,

zelf wat ie vraagt, dat is uitnodigend. Ja, dat is het woord, het is een uitnodigende folder. Kom erbij, zegt-ie. Doe mee. Doe mee met vroeger. In het Nederlands Openluchtmuseum.

Er irriteert mij iets in dat ding. Maar wat? Op het eerste gezicht is er niets op aan te merken. Geavanceerde technieken hebben er een appetijtelijk geheel van gemaakt, vriendelijk en toch glossy. Daaraan ligt het niet. Rood wit blauw op de omslag, nog net onnadrukkelijk verwerkt in de steunkleuren en de kleding van de mensen op de foto. Uitgekiend! Als je de folder openslaat overheersen grijs en groen: prettig aan de ogen. Goed doordacht! Want hier moet tekst gelezen worden: "Doe mee met vroeger. Ervaar het kruiswerk uit de jaren 50. Maak zelf het eten klaar van vroeger. Ontdek zelf hoe de mensen woonden en werkten op het platteland en hoe de kinderen speelden". Aantrekkelijk klinkt het allemaal. Ja! meedoen met vroeger! Dat wil ik ook! denk je onwillekeurig bij het lezen. Hoewel... zelf eten klaarmaken zoals vroeger, wil ik dat wel?

vroeger

Mijn vader is van vroeger. Hij werd geboren in 1905, in Den Haag. Hij groeide op in de crisisjaren, in een straatarm schoenmakersgezin. Ook daar kenden ze varianten van de gerechten waar volgens de folder boerengezinnen zich vroeger te goed aan deden zoals "stimpstamp met spek en karnemelksepap". Zo vertelde vader ons wel eens van het heerlijkste dat hij zich aan eten uit zijn jeugd herinnerde: rijst met boter en suiker. Wij gruwden daarvan, wat moest dat voor een pruttig papje zijn? Hij gruwde met ons mee: hij lustte het niet meer. Het was de herinnering eraan die het gerecht zo zoet maakte als rauwe bonen. In de crisisjaren waarin hij opgeroeide waren rijst en boter en zeker suiker luxeartikelen, snoeperijen die je maar zelden kreeg en dan alleen nog maar als toetje. Als iets extra's dus, buiten het gewone om. Toetjes waren er normaliter niet. Die hoefden daarom helemaal niet lekker te zijn.

Voor Indische mensen, met hun rijke eetcultuur, en met een rijke snoepcultuur ook trouwens, zijn toetjes een merkwaardig, Hollands, fenomeen. Voor Joop van Tijn, in 1946 voor het eerst als 9-jarig jochie in Nederland, konden ze zelfs symbool staan voor een nieuw soort verbijstering, na de totale vervreemding die hij uit het Japansekamp

kende. "Drie maanden achter elkaar", schrijft hij in het enige egodocument dat hij heeft nagelaten, kregen we in het pension in Amsterdam elke dag een toetje: "een diep bord met yoghurt waarop een beschuit zat geplakt". "En drie maanden lang", vervolgt hij met zijn bijzonder gevoel voor understatement, "at mijn vader, die geen aanstoot wilde geven, ze alle vier op" (p.55). Kampkinderen kun je niets wijsmaken, zeker niet als het om eten gaat. Heerlijk was het, vertelde mijn vader, maar hij at het nooit meer. Heerlijk was het vroeger, in die armoe. Zoals het op familiekiekjes van vroeger ook altijd zomer was. Tja, vroeger konden ze nu eenmaal alleen fotograferen als de zon scheen.

Is het dáárom in de folder ook zomer? Net als vroeger? In die eeuwige zomer zie je kinderen, en een enkele volwassene, doen wat er in het Museum gedaan kan worden. Ze pompen met een oude pomp, ze klimmen in een oude fabriek, ze zitten in een oude tram of op een oud paard. Ze hooien, kneden deeg of roeren pap. "Kijk uit", wil ik roepen, "straks moet je die smurrie ook nog opeten". Maar dat zou hen niet eens deren, die museumbezoekertjes. Het is zomer, en vroeger, ze lopen geen gevaar. Wie weet is ze die museumpap zonder armoe zelfs wel lekker.

verleden

Zou dat mijn irritatiepunt zijn? Dat 'meedoen met vroeger' alleen maar een reclamekreet is? Eerlijk gezegd zou ik dat wat zwaar op de hand vinden van mezelf. Vandaag de dag heb je dat soort wervende kreten nu eenmaal nodig om ze naar je museum te lokken, die kids. Je hebt tenslotte hier al die spullen staan, nagebouwd uit het verleden, soms zelfs uit authentiek materiaal opgetrokken, keurig gerangschikt langs oudhollands verantwoorde paden. Dat blijft daar uit zichzelf niet zo staan. Daar moet geld bij. Om het op peil te houden. Je hebt dus bezoekers nodig, die omzetten en besteden. Alleen als de boel affikt kun je kennelijk van de overheid nog wel 1,3 miljoen toucheren om zo'n boerderij weer in de nieuwe staat te herstellen, eh in de oude staat, eh nee in de staat waarin het verkeerde toen het oude nieuw nagebouwd was, nou ja ik bedoel, u begrijpt wel wat ik bedoel. Maar ik bedoel eigenlijk: hoe ver ga je met het in staat brengen van het afgebrande verleden?

Maar stop. Dat is een zijpad. Ik wou maar zeggen dat je niet ongestraft reclamekreten kunt slaken. Want 'Doe mee met vroeger', stel dat ze daarop afkomen, die wizzkids, en dat schijnen ze te doen, in groten getale. Wat nemen ze dan mee van

zo'n museumbezoek? Toch: dat ze een bezoekje aan het verleden hebben gebracht? Dat het verleden werkelijk bewaard kan blijven. Dan denken ze toch dat het verleden zomaar toegankelijk is. Dat je er zelfs aan mee zou kunnen doen, en –is dat niet erg?- dat dat alleen maar leuk is?

Maar dat is toch een illusie? Wat heet, dat is toch gewoon niet waar? Mogen we onze kinderen wel opzadelen met zo'n illusie, zo'n halve waarheid? Het kenmerk van het verleden is toch juist dat het voorbij is. En dat we ons er juist ontzettend voor moeten inspannen om het te leren kennen. Dat we heel veel moeite moeten doen om ermee te leren leven. Dat dat een noodzaak is, omdat je anders geen toekomst hebt. En dat je het na al die inspanning weer moet loslaten, dat verleden, omdat het voorbij is. Is het dat niet wat we ze zouden moeten leren? Dat het verleden voorbij is. En dat dát juist zo heerlijk is in veel opzichten? Op het punt van eten bijvoorbeeld. Rijst met boter en suiker. De gruwel. Er bestond zelfs een toetje dat zo heet: watergruwel! Wat zou dat wel niet zijn? Is dat dan de reden van mijn gewruel? Een reclamezin met een moralistische irritatie over een halve keer en een hele dwaling, over een hele generatie die onder halve foute voorwendselen naar het verleden wordt gelokt?

herinneren

Nee, er zit nog iets anders achter. Iets van rancune, of tenminste frictie. Iets wat ik het liefst 'wetenschappelijke belangstelling' zou willen noemen voor fenomenen als eh de 'discrepantie tussen de mogelijke visies op het verleden en de historische data'. Offe: 'de uiteenlopende ervaringen van contemporaine geschiedschrijvers en het spanningsveld daartussen'. Offe, nou ja, ik heb allerlei wetenschappelijk verantwoorde, lees: versluierende, teksten paraat voor die rancune. Maar in dit gezelschap van Vrienden van het Openluchtmuseum, van mensen die gewoon graag naar stukjes Nederlands verleden kijken, hier wil ik open kaart spelen. Ik heb de pest aan die folder, omdat die iets suggereert dat lijnrecht in tegenspraak is met mijn eigen ervaringen in het verleden. En dat komt precies door die reclamekreet: doe mee, kom erbij, het is hier open, het kan. Dat welkome, dat gastvrije. Me neus.

"Doe mee met vroeger. Ervaar de gewoonten en gebruiken, neem een kijkje in de oude woonhuizen". Ervaar de gewoonten en gebruiken, neem een kijkje in de oude woonhuizen. Luister. Ik weet best dat met deze zinsnede de oude boerderijen en plaggenhutten bedoeld worden uit de Nederlandse plattelandsgeschiedenis. En dat die hier zijn

nagebouwd in een poging de entourage van de bijpassende gewoonten en gebruiken te herscheppen voor didactische doeleinden. Maar je kunt mij niet kwalijk nemen dat ik, ondertussen een stevige 40-er uit de Randstad, bij het lezen van die tekst "oude huizen" in eerste instantie denk aan de kleine arbeiderswoninkjes uit de Frederik Ruysstraat in Den Haag waar mijn ouders een mensenleeftijd geleden na hun migratie uit Indië domicilie hadden gevonden. Dat kan toch? Die had het Openluchtmuseum toch ook kunnen bedoelen? Oude woonhuizen kunnen toch ook uit de Randstad komen, toch? En 50 in plaats van 150 jaar oud zijn? Want in die oude woonhuizen, die ik me gewoon van vroeger herinner, speelden zich ongetwijfeld ook "gewoonten en gebruiken" af. Ongetwijfeld, ik zeg dat expres zo. Ik weet dat namelijk niet zeker, ik gok dat. Ik beweer het op basis van waarschijnlijkheid, niet op basis van ervaringskennis. En ik kan u zeggen: ik had ze graag willen leren kennen, die oude gewoonten en gebruiken. Ik had ze graag van binnen willen zien, die oude woonhuizen, toen. Een blik willen werpen op de kachel, het marmeren aanrecht, het zandzeepensodastel, het petroleumlichtje. Maar dat gebeurde niet. Het mocht niet geloof ik, hoewel het nooit expliciet verboden is. Je kwam er alleen niet in. Letterlijk dus: je kwam nooit

verder dan de voordeur, zo'n alleen op een kijkkier geopende voordeur. Nooit heb ik geweten hoe het er achter die voordeur van die oude huizen uitzag. Laat staan wat zich daar afspeelde aan 'gewoonten en gebruiken'. Nog steeds werp ik, waar ik ook langs een openstaande deur loop, een steelse blik langs de kijkkier naar binnen, ook al heeft dat geen zin, want zelfs binnenshuis zijn alle deuren potdicht. De vragen zijn gebleven: wat zou zich daar afspelen? hoe zou het er daar uitzien? Wie zou daar wonen? Met wie? En hoe? Ik kan me niet voorstellen dat ik na 50 jaar gissen een antwoord bij het Openluchtmuseum zou kunnen komen halen. Ik zou het ook niet juist vinden. Waarom zou het Openluchtmuseum een geheim prijsgeven dat in de oorspronkelijk context angstvallig gehouden werd? Als er iets prijs gegeven zou moeten worden, zouden het dat soort gewoonten en gebruiken moeten zijn: dat je ze juist NIET mocht zien, dat je er NIET in mocht, buiten moest blijven, NIET mee mocht doen, met het heden al niet, laat staan met vroeger. Nou weet u het. Het is de *suggestie van gastvrijheid* van de reclamekreet, die me zo irriteert. Wat doet die suggestie daar, in een folder over het Nederlandse vroeger? Gastvrijheid is zo

helemaal geen Hollands gebruik. En dan zeg ik het nog eufemistisch. Rudy Kousbroek klaagt op dat punt zelfs de Hollandse lucht aan, als zijn zo zorgvuldig opgekweekte "vermete te tropische gewassen" in de Hollandse voorjaarszon binnen 24 uur het loodje leggen "in de norske Hollandse grond, in de ongestvrije Hollandse lucht" (zie: Nederland een bewoond gordijn, p. 70). En dan had hij nog vergelijkingsmateriaal. Ik niet. Ik ben van na de oorlog, en van na de kolonie. Ik weet niet beter dan Nederland. Maar ik weet precies wat hij bedoelt.

gastvrij

Voor Indische mensen was het gebrek aan gastvrijheid van Hollanders een mirakel. Toen voelde ik het alleen maar, nu weet ik het ook: we gingen daarom eigenlijk alleen met elkaar om. De familie Tawaris, de familie Jordaan, de familie Bekker, de familie Haye. Want -en daar zat hem dat gevoel in- we kwamen bij elkaar over de vloer. Niet dat we geen witte vriendjes hadden. Maar daar kwamen we, nooit verder dan de deur, niet over de vloer, je hoorde er -letterlijk- niet thuis. Die vriendjes mochten op hun beurt heel vaak niet naar buiten waar wij altijd speelden, zeker op

zondag niet. Dan moesten ze naar de kerk of naar hun opa, of hun oma kwam. En dat was kennelijk allemaal geheim: al die 'gewoonten en gebruiken', daar mochten wij, hun vriendjes, nooit bij zijn. Dat was voor ons ongekend. Als onze oma kwam, dan wist de hele straat het. Ze kwam per taxi van het station, en terwijl de chauffeur amechtig de talloze koffers, tassen en boengkoesans naar de voordeur sleepte, belde zij aan met de kracht van een scheepsklok, met zo'n jaren vijftig trekbel. Als de deur openging stond ze op de stoep, tot aan haar knieën in de pakjes, schaterend en roepend dat iemand haar moest helpen, omdat de chauffeur bij de voordeur in staking was gegaan. Ze bleef meestal een dag of tien. Dagen waarin ze op orkaankracht door ons leven ging. Ze overstelpte ons met wat er in die pakjes zat. Ze trok onze loszittende tanden uit door je hoofd tussen haar benen, en de tand met een zakdoek tussen haar vingers te klemmen en dan eenvoudig te trekken; soms zaten ze niet eens los, die tanden. "Allah, anstiel", riep ze bij protest. Ze kookte de hele dag door de meeste uitzonderlijke gerechten, waar ze de meest bijzondere ingrediënten voor nodig had. Daarvoor gingen ze urenlang winkelen: mijn moeder en haar moeder. Naar de markt voor verse groenten, en oh wee als iemand haar boesoek fruit wilde verkopen. Naar de poelier voor dagverse eieren

en kip, want met minder dan kakelvers nam ze geen genoegen. Naar de slager voor een kopje bloed; hij trok wit weg: wie kocht er nu bloed, en waarvoor? En al onze vriendjes kenden onze oma. Ze kocht toverballen voor ze en spekkies als we haar op straat tegenkwamen, en tengteng, wat ze eerst weigerden: zo raar, wat is dat? maar dan proeven, en het natuurlijk verrukkelijk vonden. En thuis maakte ze rotikoekoes voor ze. Ze was kortom een fenomeen, voor ons maar ook voor onze vriendjes. Ze kwamen het bekijken en onderzoeken. Ze snapten het niet, maar ze vielen er voor.

Indisch

Wij wisten niet dat het kwam omdat oma Indisch was. Wij wisten helemaal niet wat Indisch was. Als kinderen met een Indische moeder verkeerden wij weliswaar voortdurend in een Indisch klimaat, maar dat werd zo niet benoemd. Zo wist ik ook niet dat gattrick een Indisch spel was. Om het te spelen trok je twee klinkers uit de straat, rukte ergens twee takken van een boom, de ene ongeveer 4 x langer dan de andere, en dan speelde je een soort slagbal, met een veldpartij en een slagpartij, waarbij je op verschillende manieren met de grote stok de kleine stok het veld in moest slaan. Wij hadden het spel van de vooroorlogse kinderen geleerd: ze hadden het bij

ons in de straat geïntroduceerd tijdens hun logeerpartijen bij ons. Uit hun brein stamde de naoorlogse variant dat je als veldpartij mocht proberen het wegslaan van het stokje te verhinderen door het af te vangen. Ai; dat kostte de grote jongens in de straat hun vingers en hun polsen. Maar het werd een nieuwe standaard voor bravoure: de Hollandse jongens moesten toch wát om die Indische gozers, die zo ongecontroleerd en onverwacht het straatleven bepaalden, naar de kroon te steken. Ver voor de tijd dat de Plu's en de Kikkers elkaar in de Haagse binnenstad bevochten, vond er in de Frederik Ruyschstraat menig treffen plaats van vergelijkbare strekking en intentie: krachtmeting en rivaliteit op basis van verbazing, bewondering en een tikkeltje jaloezie. Want: wie waren die lui eigenlijk met dat rare spel? Waar kwamen ze vandaan? Waarom waren ze hier? Hoe kwamen ze zo sportief, zo snel, zo branie? Wie dachten ze eigenlijk wel dat ze waren?

grootfamilie

Nou, daar dachten we helemaal niet over. We leefden, denk ik, ongeveer zoals kinderen in Indië gewend waren te leven. Daar speelde het kinderleven zich op straat af. En in de familiekring.

Ondanks de armoë waarin we aanvankelijk verkeerden, en ondanks de piepkleine omvang van de woning waar we eerst woonden, liep ons huis regelmatig vol met allerlei mensen, kinderen ook. Die bleven allemaal eten, allemaal slapen en dat vaak weken achtereen. Ze sliepen in de badkuip, onder de tafel in de voorkamer, op de werkbank in het knutselhok en dwars over de bedden, want dan kon er nog één meer bij. Dat gold althans voor de mannen en kinderen. De vrouwen hadden ruim de beschikking over echte bedden en vulden de ouderslaapkamer met hun geurtjes en kleedjes, hun praatjes en gegiechel.

Naar mijn gevoel betrof het wel altijd familie. Maar ik weet dat dat niet het geval was. Er was ook wel familie bij natuurlijk, zusters van mijn moeder en hun kinderen: tantes, neven en nichten dus. En familie van mijn vaders eerste vrouw: ooms en tantes en een nichtje dus van mijn halfbroer en zijn zusje. Maar er was ook familie die geen familie van ons was, maar van de aangetrouwde familie van moeders oudste zuster. Of familie die geen familie was, maar zulke goede vrienden dat ze meer dan familie waren. Al die mensen, relaties, betrekkingen, die voor ons zo vanzelfsprekend waren, die waren niet uit te

leggen aan de Hollandse omgeving. Vadermoeder broerzuster oomtante neefnicht omaopa, dat kon er mee door, dat werd nog wel begrepen. Maar voor al die andere verhoudingen waren niet eens woorden, noch vergelijkbare verschijnselen aan de hand waarvan ze uit te leggen of zelfs maar te vertellen waren. Wij hadden zusjes die niet bij ons woonden, en daarom door ons, de naoorlogse kinderen, niet als zusjes gevoeld werden. We hadden daarentegen wel zusjes en broers die niet door onze beide ouders gemaakt of gebaard waren, maar die wel bij ons woonden. We hadden ook een zusje dat helemaal geen familie was, ook niet bij ons in huis woonde, maar mijn ouders al "honderdduizend jaar", zegt ze altijd, kende omdat haar ouders de mijne al kenden van vóór hun huwelijk. Dat zusje was ons door de repatriëring kwijtgeraakt, had stad en land naar ons afgezocht, was uiteindelijk bij ons in de straat aangekomen en had daar eenvoudigweg overal aangebeld: Weet u ook een Indische familie te wonen zo'n rentengan kinderen? tot ze ons weer teruggevonden had. Ze is ons zusje nóg, ook nu al onze ouders overleden zijn. Indisch familieleven, je kon het niet uitleggen. Maar het was er wel, het werd gezien en bekeken, het bestond. Het werd alleen niet Indisch genoemd. Zo was het Indische toen in Den Haag, zo is het Indische nog: eigenlijk onzichtbaar.

onzichtbaar

Dat onzichtbare van het Indische heb ik altijd aan het Indische zelf geweten. En die gedachte is zeker voor de helft waar. Sinds de negentiende eeuw, toen Indië echt een exploitatiekolonie werd, kwam de Indische cultuur steeds nijpender in een de maatschappelijke positie terecht die tot vergaande aanpassing dwong aan de Hollandse normering. Zozeer dwingend zelfs dat het hebben van blond haar en blauwe ogen van een maatschappelijke voordeel tot een ingebakken gevoel van schoonheid verwerd. Met andere woorden: Indische mensen, tot en met de generatie die hier naar Holland migreerde, mijn ouders dus en wellicht ik daarom ook nog, Indische mensen vinden blonde kinderen met blauwe ogen mooier dan bruine. En daarom, zo luidt de rest van de mythe, willen ze het liefst met een Hollander trouwen. Zelfs genetisch zijn ze -tot voor kort althans- bereid zich tot het uiterste aan te passen. Het gevaar dat ze zichzelf en hun cultuur daardoor onzichtbaar dreigden te maken, viel weg tegen het acute gevaar van maatschappelijke diskwalificatie in de kolonie. De onzichtbaarheid van Indische mensen is dus wel degelijk Indisch van oorsprong, eigen schuld. Nou ja, eigen schuld. Zoals altijd is zo'n bewering maar voor de helft waar, al is dit een inzicht dat zich maar heel recent aan het ontwikkelen is.

koloniaal

Het zijn niet alleen Indische mensen die zichzelf onzichtbaar maakten. Een wezenskenmerk van de Nederlandse cultuur is nu juist, beweert Susan Legêne (in: De bagage van Blomhoff en Van Bruegel, 1998), dat bijdragen van anderen aan de Nederlandse cultuur steeds 'genationaliseerd' worden. Eigen gemaakt dus, maar dan zo dat ze als vreemde elementen onzichtbaar worden, neem de aardappel. Het is het beeld van de Hollandse tolerantie die Legêne hiermee ontmythologiseert, het warmgekoesterde beeld van Nederland als een bij uitstek tolerant land dat van nature en graag, altijd openstaat voor invloeden van buitenaf. Legêne doet dat door deze mythe van tolerantie tegenover een andere geliefde mythe te stellen. Tegenover het beeld namelijk van Nederland dat altijd zo typisch Nederlands is gebleven, ondanks die talrijke invloeden van buitenaf. Rara hoe kan dat? Dat kan, zegt ze, door belangrijke externe invloeden (zoals bijvoorbeeld gastvrijheid vul ik dan maar in) consequent tot Nederlandse kwaliteiten te maken. *Alsof* -en dat woord alsof is hier heel nadrukkelijk op z'n plaats- alsof dergelijke externe bijdragen ondeelbaar deel zijn geworden van de Nederlandse cultuur, alsof ze geïntegreerd zouden zijn.

Nou, over dat alsof hoeft je Indische mensen niets wijs te maken. Je hoeft er niet eens een heel proefschrift aan te wijden wat ons betreft. Dat kunnen we ons gewoon herinneren uit ons eigen gisteren. Zo maakte mijn broer in de jaren zestig nog mee dat hij, op huiswerkbezoek bij een vriendje, als enige geen thee kreeg. Dat was niet eens onaardig bedoeld, dat gezin vond dat heel gewoon. Tegenover dit verhaal van mijn broertje, stelde ik altijd trots het mijne over die vrouw in de straat, eind jaren vijftig al, dat mij, "gewoon, net als haar eigen dochtertje", bij het gezamenlijk naar schoolgaan ook een snoepje gaf. Alleen al de manier waarop ik het vertelde, weet ik nu, gaf al aan hoe weinig gewoon dat was. In de jaren vijftig kreeg je nooit iets van een andere moeder, behalve dan van de mijne. Moeders gaven altijd alleen iets aan hun eigen kinderen. Die werden er zelfs voor naar binnen geroepen: kom even een koekje eten, ze lieten hun speelmakertjes daarvoor in de steek. Mijn verhaal was niet eens waar. Niet helemaal tenminste. Als ik het tuinpad afliep bij die snoepjesmoeder, rende haar kind altijd nog even terug. Voor een laatste kus, dacht ik. Heel veel later hoorde ik, dat ze bij de gelegenheid nog een handvol snoep toegestopt kreeg. Dat moest ze, zei haar moeder er dan bij,

"maar niet aan je vriendinnetje, aan mij dus, vertellen". Gastvrijheid? Misschien dat er nu een typisch Nederlandse variant van bestaat, maar ik zou zeggen: niet zo heel vroeger, gister ongeveer, bestond het in elk geval niet in Nederland. Tot ver in de jaren '70 niet. Als gewoonte bedoel ik dan, als zede, als mores, als gebruik. Onder invloed van derden, -van ons denk ik dan tevreden met enig recht van spreken, we waren tenslotte de eerste grote migrantengroep in Nederland na de oorlog- onder externe invloed dus, lijkt dat veranderd te zijn. Nederland is een stuk herbergzamer geworden sinds wij er zijn. Maar ook welvarender, dus ik weet nog zo net niet hoe geïntegreerd en tot wanneer die nieuwe kwaliteit gastvrijheid werkelijk Nederlands gebruik is.

alsof

Om vol te houden dat Nederland zo typisch Nederlands is gebleven, mythe 2 en toch ook zo openstaat voor invloeden van buitenaf (mythe 1), wordt door Nederland dus het alsofspel gespeeld. Nederlanders *spelen* gewoon dat we zelf zo gastvrij zijn. En dat we altijd al zelf aardappelen hebben gepoot. En zelf het buskruit hebben uitgevonden. Het alsofspel is een Oudhollands spel, naast ganzenborden en knijp-de-kat-in-het-donker, typisch Nederlands, naar mijn ervaring.

En volgens Legêne dus. En het spel is dan nog niet uit. Wat er daarna gebeurt, vertelt ze verder in haar proefschrift, is de grote verdwijntruc. Want waar zijn de aanstokers voor dat alsofspel gebleven? Die buskruituitvinders, die aardappelpoters, die gastvrije gasten? Nergens genoemd, nergens getoond. Weg, of nou ja, onzichtbaar geworden. Aaah, alsof je eindelijk kunt krabben op een plek die al een hele poos jeukt. Ik ben er. De finale vinger op mijn ultieme irritatiepunt. De folder doet precies wat Legêne beweert dat de Nederlandse cultuur doet: de grote verdwijntruc. Dat uitnodigende, dat gastvrije, die sfeer van kom erbij en kijk en doe vrijelijk mee, het is diefstal. Diefstal van de Indische, de Surinaamse, de Antilliaanse, al die culturen waarvan Nederland in de loop der eeuwen invloed heeft ondergaan. Maar de constatering van diefstal is niet waar het om gaat. De vraag is: is het gestolen goed ook gedijend? Is de folder werkelijk uitnodigend, voor iedereen bedoel ik. Dus ook voor de aanstokers van die gastvrije manier van doen? Kijk, op de foto's in de folder staan ze niet. Er staan alleen maar mensen en kinderen op die de suggestie van typisch Nederlands bevestigen en versterken. Van die blije, blonde blauwogige typjes, welvarend en zelfbewust. Niet aan het werk, maar spelend. En vooral: onder elkaar: één grote 'happy family'.

Met gezamenlijke voorouders die straks, in het geheim waarschijnlijk, op bezoek komen. En met een gemeenschappelijk verleden, waar ze nu samen in op bezoek zijn. Samen, dat wil zeggen: zonder de vriendjes die hen geleerd hebben gastvrij te zijn. En daar moet ik aan meedoen? Is dat wel de bedoeling? Ben ik daar wel welkom? En wil ik dat zijn? Werk ik er dan niet traditiegetrouw aan mee dat ik onzichtbaar wordt?

Hé, hé, hé Serieese, loop je nu niet wat te hard van stapel, roept mijn betere ik. Kijk es op de voorkant van de folder. Staat daar niet zichtbaar een kleine vertegenwoordiger van zo'n invloedrijke cultuur? Tussen het rood en blauw van de steunkleuren. En het wit van de twee anderen figuren? Oh ja, dat obligate excuustruusje, de directe aanleiding van mijn irritatie, bijna vergeten. Naast het blonde jochie dat stralend opkijkt naar een man die voordoet hoe je een sapoelidi maakt, djongkocht zij inderdaad. En net als haar vriendje kijkt zij op naar de leermeester, die daardoor in het middelpunt van de belangstelling komt te staan, ook van de folderlezer. 't Had van de missie kunnen zijn, die foto, of van de zending, om het even. Weet u nog wel, BB, uit de jaren vijftig, die plaatjes van zo'n heel erg blanke die weet hoe die zwartjes gelukkig moeten worden, de Blijde

Boodschap... Is er ook iets nieuws onder de zon sinds de Hollander het zeegat uitvoer om in de verte iets groots te verrichten?

echtwaar

Ja, er is Hoop. Kijk maar goed naar het zwarte kind. Ze heeft de takkenbos al haar hand. *Alsof* ze oefent voor de rol van sint z'n knecht. Maar niet heus. Die afstandelijke, licht peinzende blik in haar ogen, die kleine glimlach om haar mond, die waren kennelijk niet te regisseren. Dit meisje staat voor op handen, ja zelfs al in gang zijnde veranderingen. Zij geeft antwoord op mijn vertwijfelde vraag: meedoen met vroeger, of niet? "Natuurlijk doe ik mee", zegt haar blik. "Ik ben Nederlandse, en niet meer onzichtbaar. Daarvoor zie ik er eenvoudig niet Hollands genoeg uit. En ik wil het ook niet zijn, onzichtbaar. Meedoen met vroeger betekent voor mij zichtbaar maken wat in het verleden tot het heden geleid heeft. En in dat verhaal hoor ik thuis. Ik hoor daar ín. Door de kijkkier van deze foto glip ik naar binnen. Om dat verleden, nee, om de mythe daarover te veranderen, om er voortaan zichtbaar deel van uit te maken". Ach wat, kan zo'n kind van 9 jaar, 10 dat allemaal niet bedenken? Waarom niet? Kinderen, u weet dat ook, hebben de toekomst. En daar hoop ik nou op.

Edy Serieese